

СТВОРЕННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО ПРОДУКТУ ЯК РЕЗУЛЬТАТ РЕАЛІЗАЦІЇ ІННОВАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ ПІДПРИЄМСТВА

І. П. МИКОЛАЙЧУК, кандидат економічних наук, доцент
(Київський національний торговельно-економічний університет)

Анотація. *Мета статті* полягає в дослідженні природи, економічної сутності інтелектуального капіталу, а також особливостей процесу отримання та визнання інтелектуального продукту як результату реалізації інноваційної політики підприємства. **Методика дослідження.** *Вирішення поставлених у статті завдань* здійснено за допомогою таких загальнонаукових і спеціальних методів дослідження: аналізу та синтезу, систематизації та узагальнення, діалектичного підходу. **Результати.** *У статті встановлено, що в умовах економіки знань реалізація інтелектуального продукту є результатом ведення ефективної інноваційної політики й використання інтелектуального капіталу на рівні підприємства. Визначено сутність інтелектуального капіталу та його відмінні риси від інтелектуального продукту на підприємстві. Досліджено етапи розробки інтелектуального продукту та чинники, що впливають на його впровадження. Практична значущість результатів дослідження.* *У статті обґрунтовано, що впровадження запропонованих заходів сприятиме підвищенню ефективності інноваційної політики на підприємстві. Основні наукові положення статті можна використовувати у практиці підприємств усіх галузей.*

Ключові слова: інтелектуальний капітал, економіка знань, інноваційна політика, інноваційні процеси, інтелектуальний продукт.

Постановка проблеми в загальному вигляді та зв'язок із найважливішими науковими чи практичними завданнями. З метою забезпечення конкурентоспроможності та стійкості ринкових позицій сучасні вітчизняні підприємства повинні перманентно оновлювати свій продуктово-товарний портфель та постійно підвищувати рівень якості обслуговування споживачів. Традиційно на підприємствах реалізація інноваційної політики в напрямі розроблення нової товарної продукції міститься в полі операційної діяльності, витрати на яку заздалегідь розраховуються переважно в межах бюджетів певних функціональних підрозділів (виробничо-комерційного, стратегічного, маркетингового) або як видатки бюджету на реалізацію науково-дослідної і конструкторської діяльності. Подібна схема ведення інноваційної політики з розроблення нових продуктів створює можливості для об'єктивного експертного оцінювання соціально-економічної доцільності реалізації стратегії підприємства в напрямі оновлення товарного портфеля. Використання

проектно-інноваційного підходу до процесів якісних змін асортименту продукції, розробки, освоєння та запуску нових товарів може суттєво вплинути на підвищення економічної ефективності діяльності підприємства. Реалізація проектів розвитку товарної інноваційної політики, спрямованих на оновлення асортиментного ряду підприємства, досить часто розглядається як підсистема операційної діяльності підприємства, а не як інтелектуальна цінність продукту для споживача. Однак, значна кількість рекомендацій щодо розрахунку економічної ефективності доцільності впровадження у виробництво нового інтелектуального продукту є малообґрунтованими з його соціально-інтелектуальної вагомості та значимості. Водночас науковцями та практиками надається суттєве значення технології виробництва товарів та їх просуванню на ринку. Саме цими тенденціями обумовлюється актуальність даного дослідження й потреба в доведенні значимості впливу інтелектуальних продуктів капіталізації на інноваційний розвиток підприємства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Аналіз тематичних літературних джерел показав, що дану проблему у своїх роботах розглядала значна кількість науковців. Питання сутності та практичного використання об'єктів інтелектуального капіталу останнім часом знаходяться в центрі пильної уваги науковців у всьому світі. Вагомий внесок у розробку теоретичних і методичних аспектів у цьому напрямку зробили такі зарубіжні та вітчизняні вчені-економісти: В. Баранчєєва, Д. Белл, Г. Беккер, Е. Божко, Е. Брукінг, О. Бутнік-Сіверський, В. Гавва, Д. Гелбрейт, О. Грішнова, В. Гунько, П. Друкер, Л. Едвінссон, В. Зінов, С. Ілляшенко, О. Кендюхов, П. Кохно, К. Кристенсен, М. Мелоун, Б. Мільнер, Г. Нашкерська, П. Салліван, К. Свейбі, Т. Стюарт, Г. Уманців, П. Цибульов та ін.

Аналіз різноманітних наукових праць щодо розгляду сутності та процесів формування інтелектуального капіталу та продуктів підприємств різних галузей показав, що такі фахівці, як Л. Артеменко, О. Бервено, С. Вовканич, Б. Патон, А. Наумовець, Ю. Пахомов, Ж. Поплавська, С. Вовканич, К. Ковтуненко, Л. Федулова, А. Чухно, В. Школа розглядають його в контексті становлення та розвитку економіки знань та інноваційного менеджменту, А. Євсєєв пропонує методологічні аспекти оцінки його вартості, І. Журавльова, Я. Топільницька, Є. Ревтюк, Л. Подлужна та В. Ціпуринда обґрунтовують його взаємозв'язок і взаємообумовленість з інтелектуальним потенціалом та знаннями. Однак, подальшої розробки потребує виявлення сутності та особливостей реалізації інтелектуального продукту як результату ведення ефективної інноваційної політики та використання інтелектуального капіталу на рівні підприємства. Існуючі наукові підходи показують, що є різні наукові позиції в розумінні сутності та значимості інтелектуального капіталу та продукту, що доводить доцільність проведення подальших досліджень у цьому напрямі [1, 2].

Формування цілей статті (постановка завдання). Метою статті є дослідження природи та особливостей процесу формування, отримання і визнання інтелектуального продукту як результату ведення ефективної інноваційної політики підприємства.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих

наукових результатів. Починаючи із другої половини ХХ ст., у світовій економічній науці знаходять активний розвиток теорії людського й інтелектуального капіталів. Глобальні тенденції розвитку світової економіки внесли суттєві зміни у трактування науковцями факторів суспільно-економічного розвитку. У напрямі розвитку постіндустріальної концепції знань відбувається все більш ґрунтовна імплементація у структуру національного багатства людських та інтелектуальних ресурсів, що є нематеріальними елементами й основою інтелектуального капіталу. Його зростання та ефективне використання в сучасних умовах визначають перспективи розвитку світової економіки загалом.

Як показали результати дослідження, в економічно розвинених країнах від 80 до 95 % приросту валового внутрішнього продукту формується за рахунок ефективного використання в різних сферах діяльності найновітніших технологій, ноу-хау та патентів. Однак, порівняно з розвиненими країнами, Україна значно відстає за масштабами й можливостями використання результатів інтелектуальних досягнень у національній економіці [3, с. 107].

Важливість визначення сутності інтелектуального капіталу диктується, у першу чергу, формуванням інноваційної економіки, що може функціонувати та розвиватися лише в суспільстві знань, у якому їх отримання й використання визначається не тільки міркуваннями економічної доцільності, але й тим, що вони входять у повсякденне життя людей у різних формах.

Уперше термін «інтелектуальний капітал» використав Д. Гелбрейт у 1969 р., а його прикладні засади знайшли послідовне опрацювання в наступних дослідженнях. Так, наприклад, Л. Едвінссон і М. Мелоун виокремили його дві основні категорії: «людський капітал» – це сукупність знань, практичних навичок і творчих здібностей працівників підприємств, що використовуються ними під час виконання поточних завдань; морально-духовні цінності підприємства, культура управління та організації, ділові якості керівників тощо, а також «структурний капітал», до якого науковці зараховують програмне забезпечення, патенти на винаходи, структуру організації – усе, що допомагає працівникам повноцінно реалізувати свої професійні компетенції. Т. Стюарт

пропонує під інтелектуальним капіталом розуміти інтегровану категорію в сукупності таких трьох складових: людський, структурний та споживчий капітали. Визначаючи його сутність та структуру, Е. Брукінг виділяє чотири складові інтелектуального капіталу: інтелектуальна власність як актив, ринкові активи, людський капітал та інфраструктурні активи [4, с. 19].

В умовах розвитку інноваційної економіки відкрита й конкретизована взаємодія суспільства, держави та окремої людини сприяє розвитку індивідуума, і навпаки. Інтелектуальний капітал підприємства створюється людиною, яка перетворює інформацію у знання, частину яких пізніше людина своїми рішеннями переводить у ранг формалізованих знань, що фіксуються на різних носіях, а ще якусь частину знань людина залишає собі у вигляді «ноу-хау», прав на об'єкти інтелектуальної власності [4, с. 19]. Такий механізм дає можливість розглядати результати праці співробітників у контексті впливу на підвищення рівня інтелектуального капіталу підприємства та, відповідно, будувати систему їх стимулювання й заохочення.

Головною характеристикою інтелектуального капіталу як фактора виробництва є його здатність робити додатковий продукт. Як тільки він вилучається із процесу виробництва або ж екстенсивно й нераціонально використовується, він перетворюється на потенціал, перебуваючи під впливом безлічі факторів (організаційно-правових, інвестиційних та інноваційних), що трансформують інтелектуальну власність підприємства у продукт.

В. Ціпуринда зазначає, що складовою інтелектуального капіталу є інтелектуальний потенціал (ресурс), який, у свою чергу, складається з людських ресурсів (інтелектуальної сили) та інтелектуальних ресурсів (інтелектуального продукту). Інтелектуальний потенціал є «критичною масою» висококваліфікованих фахівців, які здатні знаходити та впроваджувати новітні технології (зокрема управлінські) і мають високі моральні якості. Водночас інтелектуальний продукт у натуральному вимірі – це продукт творчих колективних зусиль, результат розумової, інтелектуальної праці, інтелектуальної інноваційної діяльності, сутнісною основою процесу його створення та відтворення інтелектуального капіталу є інтелектуальна праця [5, с. 18].

На думку В. І. Кондрашової-Діденко, усі види інтелектуальних продуктів поєднують те, що вони є реалізацією ідей, думок та образів, які одержали своє вираження в доступній для сприйняття, конкретній формі об'єктивації, що припускає можливість їх відтворення. Інтелектуальні продукти, що характеризують різноманітні результати інтелектуальної діяльності, є матеріально-речовою основою (тобто уречевленою в будь-якій формі) інтелектуального капіталу. Автор додає, що інтелектуальним продуктом «...є не тільки матеріальний продукт, але і духовний» та виокремлює два таких різновиди інтелектуальних продуктів: що виражаються в нематеріальній формі (нові технології, проекти й конструкторські рішення за новими видами продукції, програмні матеріали) або у формі інтелектуальної власності (права на об'єкти промислової власності, авторські та інші права) [6, с. 11].

Вивчаючи процес створення інтелектуального продукту, І. Космидайло пропонує поділити його на два етапи: дослідження та розробки. Учений зазначає, що витрати на впровадження інновації зростають на кожній стадії її життєвого циклу: витрати на дослідження в десятки разів більші витрат на стратегічний маркетинг, організаційно-технологічна підготовка виробництва коштує у 2-5 разів більше за дослідження, а матеріалізація результатів досліджень у виробництві вимагає ще більших витрат [7, с. 175].

З огляду на все вищезазначене, під інтелектуальним продуктом слід уважати впровадження знань людей, результат трансформації ідей, досліджень, розробок, що має нематеріальний характер і застосовується в інноваційній діяльності підприємства з метою досягнення економічного, соціального, науково-технічного ефекту та іншої вигоди.

Процес отримання інтелектуального продукту щільно пов'язаний з інноваційною політикою підприємства, яка спрямована на використання та комерціалізацію результатів наукових досліджень і розробок, що обумовлює випуск підприємством нових конкурентоспроможних товарів та послуг на ринок.

Як зазначає Г. Білов, формування інтелектуального капіталу будь-якого підприємства неможливе без залучення до нього інвестиційних ресурсів, спрямованих на матеріалізацію інтелектуальної ідеї, що стає потім інтелектуальним продуктом праці [8, с. 6]. Надлишок

над авансованим капіталом, що з'являється у процесі створення інтелектуального продукту, є результатом свідомих дій підприємця. Підприємство для створення інтелектуального продукту, насамперед, авансує кошти (інвестиції) для придбання або використання необхідних факторів виробництва, тобто елементів постійного та змінного капіталу [9, с. 6].

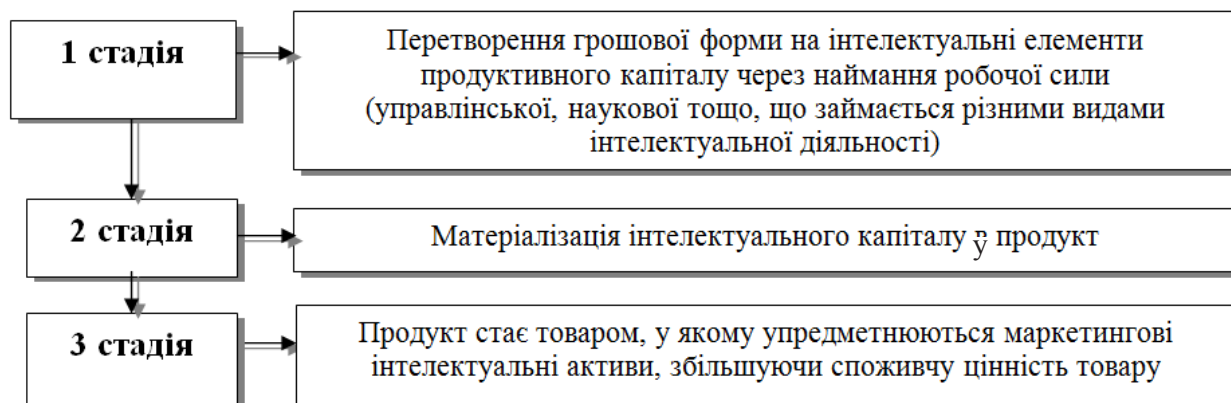

Рис. 1. Схема перетворення інтелектуального капіталу в інтелектуальний продукт [складено автором на основі [4, с. 22]]

На ефективність реалізації інноваційних рішень на підприємстві суттєво впливає склад виконавців із виготовлення інтелектуального продукту. Чим більш вагомим є вдосконалений людський ресурс, тим потужніше формуватимуться інтелектуальні ресурси, на основі чого більш міцним буде інтелектуальний потенціал підприємства, що належить власнику.

Висновки із зазначених проблем і перспективи подальших досліджень у поданому напрямі. Двигунами нового типу інтернаціоналізації є зростання поширеності інформаційних і телекомунікаційних технологій у рамках інноваційної діяльності підприємства, предметом якої є, перш за все, створення різноманітних інтелектуальних продуктів. Загалом реалізація інноваційної політики на підприємстві виявляється в існуванні багатьох варіантів оцінки інноваційних програм і продуктів. Відповіді на питання про сутність, формування, отримання та визнання в інноваційній політиці інтелектуального продукту можуть бути корисними для фахівців різних сфер діяльності. Подальше вирішення проблем його оцінювання залишається актуальним завданням та перспективним напрямом дослідження.

Е. Брукінг запропонував власне бачення стадій перетворення інтелектуального капіталу (рис. 1).

По суті, інноваційний продукт проходить такі найголовніші стадії: генерування нової ідеї – її експериментальна реалізація – освоєння у виробництві – масовий випуск – споживання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Пархоменко О. В. Інформація і знання: взаємозв'язок : монографія / О. В. Пархоменко. – Київ : Державний інститут інтел. власності, 2010. – 268 с.
2. Федулова Л. І. Інноваційна економіка : підручник / Л. І. Федулова. – Київ : «Либідь», 2006. – 448 с.
3. Ляшенко Н. Є. Інтелектуальний продукт як результат інноваційної діяльності підприємства / Н. Є. Ляшенко // Управління проектами та розвиток виробництва : зб. наук. пр. – Луганськ : вид-во СХУ ім. В. Даля, 2008. – № 4 (28). – С. 106–111.
4. Пархоменко В. Д. Інтелектуальний капітал – основа розвитку підприємства / В. Д. Пархоменко, А. О. Пархоменко // Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності. – 2012. – Випуск 1, Том 3. – С. 18–23.
5. Ціпуринда В. Фактори формування інтелектуального капіталу / В. Ціпуринда // Вісник Київського національного торговельно-економічного університету. – 2013. – № 2. – С. 18–28.

6. Кондрашова-Діденко В. І. Інтелектономіка: сутність, структура, особливості розвитку / В. І. Кондрашова-Діденко // *Науковий вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту КНТЕУ*. – 2005. – Вип. IV. Економічні науки. Ч. 1. – С. 7–17.
7. Космидайло І. В. Інноваційна діяльність підприємств: зарубіжна практика / І. В. Космидайло // *Актуальні проблеми економіки*. – 2006. – № 9 (63). – С. 174–180.
8. Білов Г. О. Соціально-економічна сутність управління інтелектуальним капіталом за умовами залучення інвестицій, спрямованих на матеріалізацію інтелектуального продукту / Г. О. Білов // *Сучасні питання економіки і права*. – 2012. – № 1. – С. 5–8.
9. Пасемко Г. П. Інтелектуальний капітал та інтелектуальний продукт: економічна природа та сутність / Г. П. Пасемко, Г. Є. Беседіна // *Вісник Харківського національного аграрного університету ім. В. В. Докучаєва*. Сер. : Економічні науки. – 2014. – № 5. – С. 42–48.
5. Tsipurynda, V. (2013) Faktory formuvannia intelektualnogo kapitalu [Factors for the formation of intellectual capital]. *Visnyk Kyivskoho natsionalnogo torhovelno-ekonomichnogo universytetu – Bulletin of Kiev National University of Trade and Economics: Collected papers*. (2), (pp. 18–28). Kyiv : KNTEU [in Ukrainian].
6. Kondrashova-Didenko, V. I. (2005) **Intelektonomika: sutnist, struktura, osoblyvosti rozvytku** [Intellectonomics: essence, structure, peculiarities of development]. *Naukovyi visnyk Chernivetskoho torhovelno-ekonomichnogo instytutu KNTEU. – Scientific Herald of the Institute of Trade and Economics of KNTEU University in the Chernivtsi*. (4, Ch.1. *Ekonomichni nauky – Economic sciences*), (pp. 8–27). Chernivtsi : CTEI of KNTEU [in Ukrainian].

REFERENCES

1. Parkhomenko, O. V. (2010) *Informatsiia i znannia: vzaïmozv'iazok* [Information and knowledge: interconnection]. – Kyiv : Derzhavnyi instytut intel. Vlasnosti [in Ukrainian].
2. Fedulova, L. I. (2006) **Innovatsiina ekonomika** [The innovative economy]. – Kyiv : Lybid [in Ukrainian].
3. Liashenko, N. Ye. (2008) *Intelektualnyi produkt yak rezultat innovatsiinoi diïalnosti pidpriemstva* [Intellectual product as a result of enterprise's innovation activity]. *Upravlinnia proektamy ta rozvytok vyrobnytstva: zb. nauk. prats. – Project management and production development: Collected papers* (4 (28), (pp. 106–111). Luhansk : SNU im. V. Dalia [in Ukrainian].
4. Parkhomenko, V. D. & Parkhomenko, A. O. (2012) **Intelektualnyi kapital – osnova rozvytku pidpriemstva** [Intellectual capital as the basis of the enterprise development]. *Teoretychni i praktychni aspekty ekonomiky ta intelektualnoi vlasnosti – Theoretical and practical aspects of economics and intellectual property*. (1, Vols. 3), (pp. 18–28) [in Ukrainian].
5. Bilov, H. O. (2012) *Sotsialno-ekonomichna sutnist upravlinnia intelektualnym kapitalom za umovamy zaluchennia investytsii, spriamovanykh na materializatsiiu intelektualnogo produktu* [Socio-economic essence of intellectual capital management under conditions of investments attraction aimed at intellectual product materialization]. *Suchasni pytannia ekonomiky i prava – Modern issues of economics and law*, 1, 5–8 [in Ukrainian].
6. Pasemko, H. P. & Biesiedina, H. Ye. (2014) **Intelektualnyi kapital ta intelektualnyi produkt: ekonomichna pryroda ta sutnist** [Intellectual capital and intellectual product: economic nature and essence]. *Visnyk Kharkivskoho natsionalnogo ahrarnoho universytetu im. V. V. Dokuchaieva. Ser. : Ekonomichni nauky – Bulletin of Kharkiv National Agrarian University named after V. V. Dokuchaev. Economic sciences. Collected papers*. (5), (pp. 42–48). Kharkiv : KHNAU [in Ukrainian].

І. П. Миколайчук, кандидат економічних наук, доцент (Київський національний торговельно-економічний університет). **Создание интеллектуального продукта как результат реализации инновационной политики предприятия.**

Аннотация. Цель статьи заключается в исследовании природы, экономической сущности интеллектуального капитала, а также особенностей процесса получения и признания интеллектуального продукта как результата реализации инновационной политики предприятия. **Методика исследования.** Решение поставленных в статье задач осуществлено с помощью таких общенаучных и специальных методов исследования: анализа и синтеза, систематизации и обобщения, диалектического подхода. **Результаты.** В статье установлено, что в условиях экономики знаний реализация интеллектуального продукта является результатом ведения эффективной инновационной политики и использования интеллектуального капитала на уровне предприятия. Определена сущность интеллектуального капитала и его отличительные черты от интеллектуального продукта на предприятии. **Практическая значимость результатов исследования.** В статье обосновано, что внедрение предложенных мероприятий будет способствовать повышению эффективности инновационной политики на предприятии. Основные научные положения статьи можно использовать в практике предприятий всех отраслей.

Ключевые слова: интеллектуальный капитал, экономика знаний, инновационная политика, инновационные процессы, интеллектуальный продукт.

I. Mikolaichuk, Cand. Econ. Sci., Docent (Kiev National Trade and Economic University). **Creating an intellectual product as a result of the implementation of enterprise innovation policy.**

Annotation. The purpose of the article is to study the nature, the economic essence of intellectual capital, as well as the peculiarities of the process of obtaining and recognizing an intellectual product as a result of the enterprise's innovation policy implementation. **Methodology of research.** The objectives of the article implemented by using the general and specific research methods such as analysis and synthesis, systematization and generalization, dialectical approach. **Findings.** The article establishes that the realization of the intellectual product is the result of conducting an effective innovation policy and using intellectual capital at the enterprise level in the conditions of knowledge economy. The essence of intellectual capital and its distinctive features from the intellectual product at the enterprise are determined. **Practical value.** The article substantiates that the implementation of the proposed measures will help to increase the efficiency of innovation policy at the enterprise. The main scientific provisions of the article can be used in the practice of enterprises of all branches.

Keywords: intellectual capital, knowledge economy, innovation policy, innovative processes, intellectual product.